

SZEGHY, Gabriel, ed. *STUDIA CASSOVIENSIA NOVA. Košice vo svetle nových poznatkov*. Košice: Dejepisný spolok v Košiciach, 2020, 192 s. ISBN 978-80-971895-7-0.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2022.70.2.11>

Dňa 22. októbra 2019 zorganizoval Dejepisný spolok v Košiciach v priestoroch Barkóczyho paláca v Košiciach vedeckú konferenciu *Košice vo svetle nových poznatkov*. Príležitosťou k organizácii tohto podujatia bolo dvadsaťpäťročné výročie založenia spolku. Záštitu nad konferenciou prevzal riaditeľ Slovenského historického ústavu v Ríme a košický rodák, Mgr. Daniel Černý, PhD.

V roku 2020 vydal Dejepisný spolok v Košiciach zborník s názvom *Studia Cassoviensia Nova. Košice vo svetle nových poznatkov*. Je zostavený z príspevkov, ktoré na tejto konferencii odzneli (nie všetky sa však do zborníka dostali). Zostavovateľom publikácie bol Gabriel Szeghy, ktorý je zároveň predsedom Dejepisného spolku v Košiciach. Zborník obsahuje, okrem úvodu a predslovu, desať štúdií z oblasti histórie, archeológie, kunsthistórie, pamiatkarstva či archívniectva, ktoré prezentujú výstupy z nových výskumov zameraných na dejiny mesta Košice.

Autormi prvej štúdie sú Eva Sendeková a Peter Šimčík. Jej názov je *Najstaršia šachta prevéty z historického centra Košíc*. Autori sa však prevažne venovali histórii a typológii prevéty a toaliet všeobecne a až v závere sa dostávajú k popisu samotnej šachty, ktorá bola v roku 2018 objavená v suteréne tzv. Levočského domu a ide o unikátny nález v mestskom prostredí na Slovensku (datovaná je do druhej polovice 13. storočia). Avšak vzhľadom na netradičnosť témy je obširnejší úvod určite prínosom.

V ďalšej štúdií sa Drahoslav Magdoško zaoberal topografiou stredovekých Košíc. Nadviazal tým na svoje už v minulosti publikované práce venujúce sa tejto problematike (napríklad štúdia publikovaná v *Historickom časopise* č. 4/2017). Zamerail sa na miestne názvy Biely kostol a sv. Žofia. Lokalitu Biely kostol sa mu podarilo lokalizovať do oblasti dnešnej košickej časti Podhradová a sv. Žofiu zase stotožniť s Košickou Novou

Vsou, pričom poopravil niekoľko mylných informácií publikovaných o histórii tejto mestskej časti.

S historickou topografiou Košíc súvisí aj text Richarda Papáča *Charakter trestov a miesta ich realizácie v Košiciach v 16. – 19. storočí*. Autor v úvodnej časti stručne predstavil zákony, podľa ktorých košický mestský súd udeľoval v skúmanom období tresty a následne sa už zameril na jednotlivé tresty a lokality, na ktorých boli vykonávané. Opisuje radnicu s priľahlým okolím (väznica, skladali sa tu pokuty a vykonávali telesné tresty), pranier a klieťku hanby (telesné a zneuctujúce tresty, poprava sťatím), väznice (mestskú aj vojenskú), pričom sa venuje aj rôznym aspektom trestu uväznenia. Ďalej rozoberá trest vypovedania z mesta a nútených prác v prospech mesta. Aj keď sa v predchádzajúcich častiach venoval aj umiestneniu jednotlivých objektov a miest výkonu trestov v rámci mesta, v posledných troch častiach svojho textu sa zameril na lokalizáciu troch objektov súvisiacich s výkonom práva – stínadla, miesta pri rieke Hornád, kde sa vykonával trest utopenia a šibenice. Objekty sa mu podarilo spoľahlivo lokalizovať, aj keď v prípade stínadla bude nutný ešte ďalší výskum potvrdzujúci alebo vyvracajúci jeho viacnásobné premiestnenie.

Na vandrovné knižky košického krajčírskoho cechu sa vo svojom príspevku zamerala Anikó Bajuszová. V prvej časti textu nás autorka uviedla do problematiky košických krajčírskych cechov, pričom osobitnú pozornosť venovala tovarišskému obdobiu remeselníkov a vandrovkám. Následne už rozoberá konkrétnu zbierku krajčírskych vandrovných knižiek nachádzajúcich sa v zbierkach Východoslovenského múzea v Košiciach. Opisuje ich po vizuálnej stránke a tiež podrobne rozoberá ich obsah. Na základe získaných informácií určila pôvod vlastníkov knižiek, ich vek, stav, vierovyznanie, dĺžku vandrovky, ako aj navštívené mestá. Autorka tak popísala zaujímavé podrobnosti zo života krajčírskych tovarišov. Avšak, keďže ide o náhodnú zbierku, štatistické a súhrnné informácie nemajú absolútnu výpovednú hodnotu (ako na to nakoniec poukazuje aj sama autorka).

Autorkou pútavo napísanej štúdie – *Činnosť a pôsobenie verejných notárov v Košiciach* – je Diana Kuderová. Vo všeobecnej úvode oboznamuje s históriou verejného notárstva v Uhorsku a Československu (a na Slovensku počas druhej svetovej vojny). Následne opisuje archívne fondy Štátneho archívu v Košiciach, z ktorých pri svojom výskume čerpala a identifikuje desať verejných notárov pôsobiacich v Košiciach medzi rokmi 1859 – 1951. Potom sa už venuje osudom jednotlivých notárov počas obdobia monarchie, medzivojnového, vojnového i povojnového obdobia. Odhaľuje kariérny rast niektorých notárov, ich prepojenia, politický a spoločenský život, ako aj osudy v zlomových okamihoch slovenských dejín.

Dejiny košického vojnového cintorína z prvej svetovej vojny (tzv. Cintorína hrdinov) boli témou príspevku Viktora Szabóa. Autor tu nadväzuje na svoje predchádzajúce výskumy. Chronologicky sleduje osud cintorína od jeho založenia v rokoch prvej svetovej vojny, cez obdobie medzivojnového Československa. Následne však preskočil obdobie druhej svetovej vojny a ďalej sa venoval až povojnovému obdobiu. V týchto miestach dochádza v jeho texte k miernemu protirečeniu. Autor konštatuje, že po vzniku Československej republiky v roku 1918 začal cintorín chátrať. (s. 102) Avšak následne, bez poukázania na nejakú snahu o rekonštrukciu cintorína počas nasledujúcich tridsia-

tich rokov píše, že vojnový cintorín bol po druhej svetovej vojne udržiavaný a v dobrom stave (s. 103). Bolo by vhodné tento nesúlاد vysvetliť. Dejiny cintorína v povojnovom období rozdelil na dve časti. Do roku 1989 a po roku 1989. V dejinách do roku 1989 oprávnené venoval zvýšenú pozornosť obdobiu sedemdesiatych rokov, keď sa plánovala dôstojná prestavba vojenského cintorína kvôli znižujúcej sa kapacite civilného cintorína. Z veľkých plánov sa však nakoniec nezrealizovalo takmer nič. V poslednej časti sa zameral najmä na aktivitu dobrovoľníkov o rekonštrukciu vojnového cintorína. Veľmi cenné sú v tejto časti autorove výskumy, ktorými opravil chybné údaje o počte pochovaných vojakov a rovnako ich priradil k dnešným štátom podľa miesta narodenia.

Veronika Szeghy-Gayer sa vo svojej štúdiu *Bývalí uhorskí verejní zamestnanci v Košiciach v roku 1924* pozrela na doteraz málo prebádanú tému pôsobenia verejných zamestnancov z čias monarchie (na príklade učiteľov a poštových úradníkov) v novovzniknutom československom štáte. Svoj text však považuje len za úvod do problematiky, pretože sa vynára ešte veľa otázok na preskúmanie. Rovnako poukazuje na fakt, že vychádza len z dotazníkového prieskumu z roku 1924, ktorý zachytáva iba 130 osôb, pričom učiteľov a poštových úradníkov, ktorí po roku 1918 neodišli do Maďarska, bolo mnohonásobne viac. Nutnosť ďalšieho bádania podčiarkuje aj údaj, podľa ktorého neboli ani jeden poštový úradník z dotazníkového prieskumu prijatý opäť do zamestnania, avšak iné údaje hovoria o znovuprijatí niekoľkých desiatok úradníkov. Napriek tomu sa autorke podarilo poctivou analýzou dotazníkov získať cenné štatistické údaje, ako napríklad národnosť verejných zamestnancov, ktorí sa do prieskumu zapojili, vývoj ich kariéry po roku 1918, vzťah k novému štátu a podobne.

Do košických tanečných škôl medzivojnového obdobia nás vo svojom príspevku *Prínos košických tanečných majstrov k posilneniu statusu tejto živnosti v období 1. ČSR. Na podklade periodika Terpsychore z rokov 1925 – 1928* zaviedla Eleonóra Blašková. V úvode načrtla postavenie tanečných majstrov pred a po vzniku Československej republiky. Zlomové bolo najmä otváranie rôznych tanečných klubov a barov, ktoré spôsobovali odliv zákazníkov kvalifikovaným tanečným majstrom. Práve košickí taneční majstri sa rozhodli tento proces zvrátiť. V roku 1923 založili odbočku Organizácie československých tanečných majstrov na Slovensku a Podkarpatskej Rusi v Košiciach, ktorá v rokoch 1925 – 1928 vydávala vlastný dvojjazyčný (slovensko-maďarský) časopis *Terpsychore*. Následne sa už venovala činnosti konkrétnych tanečných škôl a tanečných majstrov v Košiciach, ako aj samotnému časopisu *Terpsychore*. Autorkin príspevok predstavuje dobrý úvod do problematiky. Spomínaný časopis môže obsahovať ešte veľa ďalších informácií o dejinách profesionálneho tanca v Košiciach.

Text Eleny Hrabinskej sa zameral na obnovenie sgrafitovej výzdoby na dvoch domoch nachádzajúcich sa v juhovýchodnej časti historického centra Košíc. Stavebné úpravy, počas ktorých bola neorenesančná výzdoba vytvorená, boli vykonané v rovnakom období – v prvej polovici osemdesiatych rokov 19. storočia, a to dokonca jedným a tým istým majstrom. Prvý dom patril v tomto období Teodorovi Pauszovi, synovi významného košického obchodníka so sklom a porcelánom Pavla Pausza. Druhý dom bol vo vlastníctve lekárnik a podnikateľa Ľudovíta Hegedüsa. Stavebné úpravy na oboch domoch vykonal Michal Répászky. Autorka sa v prvej časti textu venovala opisu skúmaných domov a ich histórii a predstavila v druhej polovici 19. storočia platné normy

a trendy, ktoré mali vplyv na úpravu fasád domov. Následne sa už zamerala na samotný postup reštaurovania fasád obidvoch domov. Najskôr prebehol v rokoch 2013 a 2014 reštaurátorský výskum, ktorý odhalil sgrafitovú výzdobu na obidvoch domoch, po ktorom sa pristúpilo k jej reštaurovaniu, ktoré v čase napísania príspevku ešte prebiehalo.

V poslednej štúdii sa Miroslav Kleban zamerala na život a dielo maliara anglického kráľovského dvora konca 17. a začiatku 18. storočia – Jakuba Bogdana, ktorý bol rodákom z Prešova a ktorého obraz *Kvetiny* sa nachádza v zbierkach Východoslovenskej galérie v Košiciach. Sleduje jeho život od narodenia sa do rodiny prešovského maliarskeho majstra, cez život vo Viedni a v Holandsku, až po usadenie sa v Anglicku. Bogdanove dielo vníma v širšom kontexte ako prvok, prostredníctvom ktorého bolo formované umenie a kultúra iných krajín rodákom z územia dnešného východného Slovenska.

Zborník *Studia Cassoviensia Nova* predstavuje parciálne výsledky výskumov z dejín Košíc, napísané autormi niekoľkých vedných disciplín. Cieľ interdisciplinarity, ktorý si zostavovateľ v úvode stanovil, sa mu teda podarilo dosiahnuť. Jednotlivé štúdie sú ďalšími dielmi do mozaiky dejín „metropoly východu“. Sú skutočne „rôznofarebné“, rovnako ako sú farebné naše dejiny. Verím, že zborník z roku 2020 je len prvým z radu ďalších, ktorých obsah pomôže túto mozaiku ešte viac zaplniť.

Najväčším nedostatkom publikácie sú absentujúce jazykové korektúry. Štylistická úroveň jednotlivých príspevkov výrazne kolíše. Korektúry by zároveň minimalizovali množstvo preklepov, ktoré sa v texte vyskytujú.

Miroslav Nemeč
(Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš)